

Američki somić - *Ictalurus nebulosus* (Le Sueur, 1816)

Uvod

Prošlo je već više od 90 godina od kada je američki somić preseljen iz svoje domovine — Sjeverne Amerike u evropske vode. Po Evropi se brzo proširio posredstvom čovjeka, a također i prirodnim vodenim putem. Danas je raširen gotovo po čitavoj Evropi, pa tako i na teritoriju naše države vrlo je čest i ne-poželjan gost.

Američki somić nema u nas gotovo nikakve gospodarske vrijednosti, iako mu je meso tečno i ukusno. Sporog je rasta, ostaje redovno male komadne težine, a poznat je kao opasni tamanitelj riblje ikre, mladunaca i sitnije ribe, pa ga smatramo velikim štetocinom i pravim ribljim korovom naših otvorenih voda, a osobito šaranskih ribnjačarstava.

Američki somić je tipični primjer ne samo nepotrebnog već nažalost ujedno i štetnog importa pojedinih ribljih vrsta. Uslijedio je čak i drugi isto tako štetan uvoz nove riblje vrste, opet iz Amerike, kad je prenesena k nama sunčanica (*Lepomis gibbosus* L.)

Jednom napravljena ovakova se pogreška nemože više nikad ispraviti!

Sistematska pripadnost

Po najnovijoj sistematskoj klasifikaciji američkog somića — *Ictalurus nebulosus* (Le Sueur, 1819) svrstavamo danas u porodicu *Ictaluridae*, Taylor, 1954, koja je u našim krajevima zastupana s jednim jedinim rodom (*Ictalurus*), a u tom rodu američki somić je i jedini predstavnik.

Zbog izvršene revizije sistematske klasifikacije bit će zanimljivo spomenuti da se u starije doba američki somić svrstavao u porodicu *Siluridae*, dakle u porodicu našeg domaćeg soma (*Silurus glanis* L.). Godine 1911. izdvojen je iz te porodice i po Regan-u svrstan u posebnu porodicu pod nazivom *Amiuridae*, a ta se danas po Taylor-u (1954.) naziva — *Ictaluridae*.

U svojoj pravoj domovini u Sjevernoj Americi uz američkog somića žive mnoge vrste somova iz ove, a i drugih porodica, kao i na ostalim kontinentima (Afrika, Azija, Australija). Naprotiv na starom kontinentu u Evropi somovske vrste su vrlo rijetke.

Uz put ću ovdje samo spomenuti, da je u proljeće 1971. god. avionom prenesena direktno iz Sjeverne Amerike nova vrsta ove porodice i to **kanalski som** (*Ictalurus punctatus*, Raf.) s engleskim nazivom **channel catfish**. Uvezlo ga je Ribnjačarstvo »Našice« u svrhu monokulturnog uzgoja u svojim ribnjacima kao novu dopunsku ribu. Transport je izvršen bez ikakvih gubitaka.

Preuranjeno je za danas bilo što više o ovom uvozu kazati, osim ove konstatacije, ali postoji opravdana mogućnost, da će u skoroj budućnosti američki somić (*Ictalurus nebulosus*, Le Sueur) u našim otvorenim vodama dobiti svog bratskog predstavnika.

Domaći i strani nazivi

Kao i za veliku većinu naših slatkovodnih ribljih vrsta, tako i za američkog somića postoji u narodu mnoštvo raznih naziva. Najobičniji i najrašireniji naš naziv je: **američki ili patuljasti somić**. Slovenci ga jednostavno nazivaju **somić**, dakle deminutiv od imena som, jer mu je po obliju sličan, a nikad ne izraste velik. Od spomenutih lokalnih naziva spominje-mo samo: rogan, glavaš, cvergl, kucin. Postoje i mnogo druga u narodu uobičajena lokalna imena.

Strani jezični nazivi su:

češki: sumeček americký
engleski: cat-fish, brown bullhead (američki)
francuski: poisson chat
njemački: Zwerglweils, Katzenfisch
mađarski: törpe harcsa
poljski: sumik karłowaty
rumunjski: somn american, somn pitic, biti-cu-cvarne
ruski: amerikanski som, karlikovoi som
talijanski: siluro americano, pesce gatto.

Morfološke oznake

Formula peraja je:

D I/6; P I/8; V 8; A I/20—22; C 19*

Američki somić je jedan od najmanjih predstavnika slatkovodnih somova. Po vanjskom obliju donekle nas podsjeća na našeg domaćeg soma, ali ipak ima više karakterističnih oznaka po kojima se od njega lako razlikuje.

Najznačajnije oznake koje su lako uočljive u glavnom su slijedeće:

1. Na hrptu iza ledne peraje nalazimo masnu peraju (pinna adiposa), koju domaći som nema.

Masnu peraju imaju isključivo sve ribe iz porodice *Salmonidae* tj. sve pastrvske ribe i još jedino *lipljan* (*Thymallus thymallus* L.) iz porodice *Thymallidae*. Sve ostale ribe iz naših voda nemaju nikada masne peraje.

2. Američki somić ima 8 pipaka (»brčića« — cirri), dok naš som ima tek 6.

3. Ledna peraja je veća i jača nego li kod domaćeg soma.

4. Analna peraja je znatno kraća i ne siže do početka repne peraje kao što je slučaj kod našeg običnog soma.

5. Prve šipčice ledne i prsne peraje su osobito tvrde i oštre, koje može ukočiti, a što mu redovno služi kao vrlo efektno obrambeno sredstvo. Svima onima koji su s njime baratali dobro je poznat njihov bolni ubod.

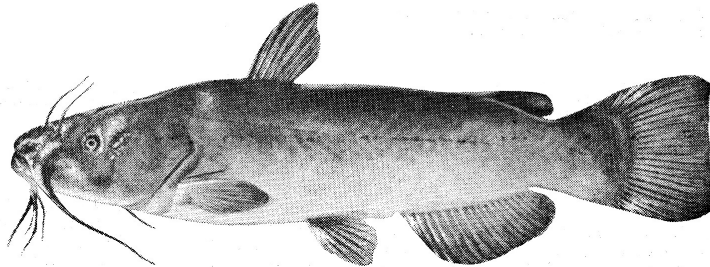
Američki somić ima skraćeno zbijeno tijelo vretenastog oblika, koje se prema repu postepeno s bokova sužava. Glava mu je razmjerno velika (oko 1/3 dužine tijela) i sploštena od gore prema dole, te prema tome vrlo široka. Na glavi ima 8 pipaka (»brčića«) raznih veličina. Najduži par »brčića« nalazi se u kutu gornje čeljusti. Preostali par pipaka gornje čeljusti smješten je u sredini lubanje, odmah iza nosnih otvora, ali su znatno kraći. Na donjoj čeljusti nalazimo 2 para pipaka smještenih otprilike u jednom redu i približno su jednake duljine.

Smještaj pojedinih peraja i njihov oblik vidljiv je iz priložene slike br. 2, a njihova formula nalazi se na početku ovog poglavlja.

Bočna linija (LI-linea lateralis) je vrlo jasno vidljiva i proteže se gotovo u vodoravnom pravcu, dok se u prednjem dijelu tj. regiji ledne peraje nešto uspinje. Naročito su upadljivi i vidljivi segmenti ledne i repne muskulature, koji se bljeskaju kroz kožu.

Boje je tamno smeđe s violetno-zlatnim odsjekom, dok su mu leđa oblačno mrljasta, a bokovi i trbuh u svjetlijem tonu.

* Tumačenje oznaka: D = čorzalna — ledna peraja, P = pektoralna — prsna peraja, V = ventralna — trbušna peraja, A = analna — podrepna peraja. Rimskim brojem označuje se broj oštrih bodljica, a arapskim brojem broj mekih — razgranatih šipčica.

Sl. 1. Amečki somić

Po anatomskoj građi sličan je našem domaćem somu.

Amečki somić u svojoj domovini izraste i do 50 cm dužine i 2 kg težine, dok je u našim vodama znatno manji i lakši. Prosječna mu je dužina 10 — 15 cm. Rijetko se love primjerci od oko 0,5 kg težine. Česti je slučaj da se amečki somić u pojedinim prirodnim vodama jako razmnoži i dakako da tada zaostaje u rastu i težini.

Biološke oznake

Razmnažanje: Amečki somić se mrijesti u proljeće u mjesecima od ožujka do svibnja. Najpovoljnija temperatura vode je od 18 — 20°C. Spolna zrelost nastupa prilično rano već u drugoj godini, kada somići dolaze u parovima u pliću vodu na poplavljena područja. Na podesnim mjestima mužjak i ženka zajednički grade jednostavna gnijezda, koja se sastoje od plitkih jamica obloženih ponajčešće raznim biljnim i drugim mekšim vodenim tvarima. Ikru ženka odlaže u veće hrpice, poput žabljih jaja, koja su čvrsto obljepljena. Ženka odlaže 3000 — 5000 komada ikre koja u promjeru iznose 3—4 m/m. Već nakon dva dana raspoznaje se embrion, a poslije 6—8 dana, ovisno o temperaturi vode, izvaljuju se mlade ličinke. Mužjaci nesamo da čuvaju jaja već im treperenjem peraja dovode i svježju vodu. Oni se također brinu i za mlade ličinke, dok su nepokretne s velikim žumanjčastim mjehurum, a isto tako ih prate i čuvaju, kad počnu plivati u manjim jatima. Kad mladunci toliko odrastu da su sposobni za samostalnu potragu hrane mladi se razilaze.

Ishrana: Prema ispitivanjima raznih autora glavna hrana mladih amečkih somića sastoji se od malenih račića (osobito Chydorus-a). Starijim somićima se hrana pretežno sastoji od životinjskih organizama koji žive po vodenom bilju, a osobito ličinaka Chironomidae. Pored toga u crijevnim traktu nalazimo dosta i biljnih djelova kao i plodova vodenog bilja. Iz toga proizlazi da su odrasliji somići konkurenti u ishrani ostalim ribljim vrstama.

Pored toga amečki somić uništava goleme količine riblje ikre, ribljih ličinaka kao i mladih ribica što mu je vrlo omiljena hrana, pa je prema tome veliki štetočinja u našim ribolovnim vodama, a naročito kad se jače razmnoži, što je vrlo čest slučaj. Na pojedinim našim ribnjačarstvima nalazimo ga u većim količinama i pravi goleme štete uništavajući ikru i riblju mlad, pa je potrebno, kod izlova ribnjaka u jesen tamaniti ga posebno velikim dozama vapna, jer je osobito otporan i žilav.

Rast: Poznata je činjenica da amečki somić u našim prirodnim vodama vrlo sporo raste. U drugoj

godini života postiže 50—100 g, u trećoj 200—300 g, a tek u petoj godini 500—600 g težine. To su podatci ispitivanja izvršenih u stranim evropskim državama, koji se prema zapažanjima približno podudaraju s našim podacima, iako takova ispitivanja kod nas nisu specijalno vršena.

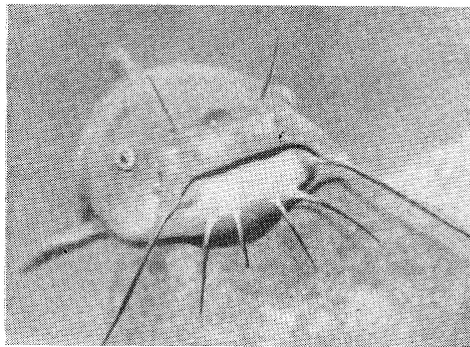
Prigodom svojedobnog izlovljavanja ribe na Duvavcu kod Draža, u gustoj mreži bilo je na kvintale sitnog amečkog somića, pored ostale ribe, a njegova težina iznosila je od 20—30 g. Vrlo rijetki primjerci bili su nešto teži.

Nazalost ne raspoložemo s podacima rasta amečkog somića u njegovoj domovini, premda bi ti podatci bili interesantni.

Domovina i vode rasprštranjenja. Već je spomenuto da je domovina amečkog somića Sjeverna Amerika i to istočno od Stjenjaka (Rocky Mountains) do Meksičkog zaljeva, dakle područje rijeke Mississippi. Godine 1880 bio je amečki somić izložen na Ribarskoj izložbi u Berlinu, gdje je naročito prihvaćen od strane akvarista. Pet godina nakon toga (1885.) Max Borne preporučio je njegovo udomaćenje kao dopunske ribe u ribnjacima. Taj primjer su slijedile razne ribarske ustanove po Francuskoj i Belgiji i od tada se širi po ostaloj Evropi. Danas je udomaćen po gotovo čitavoj Evropi, a naročito po Srednjoj i Istočnoj (Ukrajina, Bjelorusija). I u našim vodama je nazalost vrlo čest i nepoželjan gost.

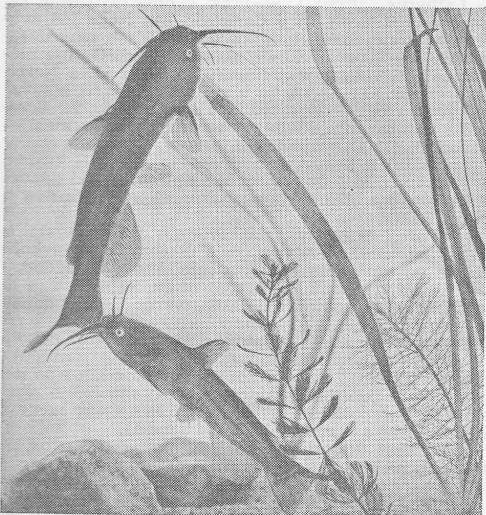
Amečki somić voli lagano tekuće vode, a još mu bolje odgovaraju stajaće vode s muljevitim dnom, gdje se vrlo često jako razmnoži. On je vrlo otporna riba koja podnaša minimalne količine kisika, a i izvan vode dugo ostaje na životu.

nastavak na 67. strani

Sl. 2. Glava amečkog somića

Američki somić

Sl. 3. Američki somić u akvariju

nastavak sa 53. strane

Američki somić je riba dna, koja traži hranu pretežno noću. Kod oluja se »uznemiri«, pliva naokolo i dolazi u površinske slojeve vode. Zimi se ukopa duboko u mulj, a povremeno izlazi iz njega u potragu za hranom.

Gospodarska vrijednost. Američki somić kod nas nema nikakve gospodarske važnosti. On se smatra »ribljim korovom«. Meso mu je vrlo tečno i ukusno, nije dračavo. Ono je žuto-narančaste boje i nešto slatkastog okusa.

U akvarijumima je omiljena riba, jer zbog svoje otpornosti ne zadaje nikakve poteškoće u održavanju.

U sportskom pogledu američki somić je riba za »početnike«, jer se vrlo lako lovi. Najveća je poteškoća skidati ga s udice, pošto meku duboko proguta, a osim toga ima oštre prsne i leđne žbice.

Literatura

1. **Dr Gerd Bauch:** Die einheimischen Süßwasserfische. 4. Auflage. Berlin, 1961.

2. **Ing. N. Džisalov:** Veštački uzgoj *Amiurus nebulosus*, *Silurus glanis* i *Esox lucius*-a. Ribarstvo Jugoslavije, 1965. br. 2. Zagreb.

3. **Karol Hensel:** Nahrungsbiologie des Zwergwels in einigen Kalken der mittleren Elbe der Tschechoslowakei und Bemerkung über seine Konkurrenzbeziehungen zu anderen Fischen. Zeitschrift für Fischerei. Band XI, Heft 9—10, 1964.

4. **J. I.:** *Amiurus nebulosus*. »Ribarstvo Jugoslavije«, 1946. br. 3.

5. **V. S. Ivlev, A. A. Protasov:** Amerikanski som v ozerah volinskoi oblasti. »Priroda«, 1948. No. 8. Moskva.

7. **Dr E. Mohr:** Der Wels. Die Neue Brehm-Bücherei, A. Ziemsen Verlag. Wittenberg Lutherstadt, 1957.

8. **G. W. Nikolski:** Spezielle Fischkunde. Berlin, 1957.

9. **Ing. I. Sabioncello:** Sistematika slatkovodnih riba. Priručnik za slatkovodno ribarstvo. Zagreb, 1967.